

kalan bir grup dilbilimci, bütün dillerin kökenindeki "ana-dil"i yeniden oluşturma çabasıyla, daha da öncesine gitmeye çalışıyor. Egemen kuramı savunanlara göre bu grubun kullandığı yöntemler bütünüyle temelsiz ve elde ettikleri benzerlikler de yalnızca rastlantı.

Nichols sözcüklerin seslerinin hızla değişmesi sorununa her dilde bulunan ve yavaş değişime uğrayan, bazı köklü dilbilgisel yapılardan yola çıkarak bir çözüm bulmaya çalıştı. Şu öğeleri inceledi: Bir dil, Çince de olduğu gibi tonlamaları mı; İngilizcede olduğu gibi edat cümleciklerini mi; Japoncadaki gibi sondan eklemeli cümlecikleri mi yoksa İspanyolcadakine benzer cins kategorilerini mi kullanıyor. Bu tür öğelerden yaklaşık bir düzine kadar bulunduğunu saptayan Nichols, ardından, 300 civarında modern dilin dilbilgisel özelliklerini basılı kaynaklara dayanarak araştırmaya başladı.

Kendisine bir çıkış noktası oluşturmak için öncelikle bütün bu dillerin tek bir dilden türemiş olması için gerekli süreyi hesapladı. Daha önce yapılan gözlemlerde saptanmış değişim oranlarını kullanarak yaptığı

hesaba göre, başlangıçta tek bir dil var idiyse, bu ancak 100 000 yıl önce konuşuluyor olabilirdi. Gerçekten başlangıçta tek bir dil mi vardı yoksa diller birbirinden bağımsız olarak mı gelişmişti, bilmiyoruz. 100 000 yıl olasılığı, dillerin 50 000 yıl öncesinden çeşitlenmiş olduğunu göstermesi açısından önem taşıyor.

Daha sonra Nichols, çeşitli dilbilgisel öğelerin dünyada nasıl bir dağılım gösterdiğini ifade eden bir harita hazırladı. Öğelerin dağılımı, Afrika'dan doğuya doğru bir yayılma olduğunu ve bu sırada çeşitli "sınır" dillerinin de Güneydoğu Asya'ya taşınmış olabileceğini düşündürüyor. 50 000 yıl önce insanların yaşadığı alan, Afrika ve Güneydoğu Asya'yla sınırlıydı. Afrika'dan bilinmeyen bir nedenle göçe başlayanlar, Güneydoğu Asya'da yaşayanları da doğuya gitmek zorunda bıraktı. Sonuçta bu insanlar, sınır dillerin izlerinin hâlâ en çok gözlemlendiği yer olan Yeni Dünya'ya dek ilerlemek zorunda kaldılar. Orta Afrika dil grupları da kendinden öncekileri izlediklerinden, izleri güntümüzde en güçlü olarak Afrika, Avrupa ve Asya'da gözleniyor.

Kullanılan yöntem, Nichols'un daha belirgin sonuçlar çıkarmasına da olanak verdi. Örneğin Yeni Dünya dillerini karşılaştırmak yoluyla Amerika'ya ilk yerleşenlerin 35 000 yıl önce gelmiş olduğunu ve 10 farklı dil grubuna ayrıldığını belirledi. Amerika'ya ilk yerleşme tarihi çokça tartışılan bir konu ve bu rakam, öne sürülen varsayımlar arasında en eski tarihi ifade ediyor.

Her ne kadar dilbilimciler Nichols'un elde ettiği sonucu ilgi çekici buluyorsa da, henüz bu konuda kesin bir karara varmış değiller. Nichols'un tutarlı olduğunu iddia ettiği bazı öğelerin sandığı kadar tutarlı olmayabileceği düşünülüyor. Örneğin tonlama gibi bazı öğeler, bazı dillerde daha önce hiç varolmadığı halde çok hızlı bir gelişim gösterebilir.

Nichols yaptıklarının, çok kaba hatlara sahip bir taslak olduğunu kabul ediyor ve daha yapılması gereken çok şey olduğunu düşünüyor. "Standart karşılaştırmalı yöntemle bağlı kalındığında, erken tarih öncesi dönemdeki dile ilişkin ilginç bazı şeyler söylenebileceğini gösteriyor."

Kurt Kleiner

New Scientist, 23 Nisan 1994

Şaheserler Bir Flaşla Solmayacak

FOTOĞRAF makinenizi Mona Lisa'ya yöneltip deklanşöre bastığınızda ünlü gülümseyişini çok hafif de olsa değiştirebilirsiniz.

Güçlü ışığın şaheserlerin renginin solmasına yol açacağı kaygısıyla, hiçbir sanat galerisinde flaşlı fotoğraf çekilmesine izin verilmez. Oysa Londra'daki Ulusal Galeri (National Gallery)'de koruma üzerine çalışmalar yapan David Saunders'e göre bu kaygılar yersiz.

Suluboyayla renklendirilmiş kağıt örneklerini flaş ışığında test eden Saunders, bozulmanın, hafif ve kontrollü ışığın sebep olduğundan fazla olmadığını gördü. Bir resimdeki pigmentlerin bozunum oranı, resmin maruz kaldığı ışığın şiddeti ile süresinin bir bileşimidir. Her ne kadar fotoğraf makinesi flaşının ışık şiddeti yüksekse de, süresi saniyenin binde biri kadardır. Aynı derecede bir tahribat, daha düşük şiddetli bir ışıkta daha uzun sürede de oluşabilir.

Örneğin bir saat süren 1000 lükslük bir ışığın etkisiyle, 10 saat süren 100 lükslük birinin, ya da iki flaş ışığının etkisi aynıdır. Çoğu galerideki ışık düzeyi 150 ile 200 lüks arasındadır.

Saunders, kağıt üzerindeki beş grup pigment örneğini üç yıl boyunca değişik ışık koşullarında test etti. Deneyin sonucuna göre 7 saniyede bir

flaş ışığı alan bir resmin uğradığı tahribat, normal galeri ışıklandırmasının yol açtığından fazla değil.

Peki ışık, resimlere nasıl zarar verir? Uzun süre ışığa maruz kalmak, çoğu zaman resmin solmasına yol açar. Işık resme çarptığında bazı fotonlar pigment moleküllerince emilir ve moleküllerin parçalanmasına neden olur. Bu değişim, resim veya el yazmasının solması biçiminde somutlaşır. Ancak bu süreç çok yavaştır.

Her yıl Ulusal Galeri'yi gezen 4 milyon kişi, tek tek bütün resimlerin önünde durup bir flaş patlatsa bile, resimler galerinin kontrollü ışık düzeninin neden olduğundan daha hızlı bozulmaya uğramazdı.

Saunders, renklerin bozunumunun, boyanın yapıldığı maddeye göre de değişiklik gösterdiğini ortaya koydu. Mineral temelli boyalar, organik malzemeden - bitki özleri gibi- yapılanlara göre daha dayanıklı oluyor. Örneğin mineral ve sentetik inorganik boya kullanılmış bir Van Gogh, bitkisel boya ile işlenmiş aynı döneme ait bir Hint (Rajasthani) minyatüründen büyük olasılıkla daha uzun süre renklerini koruyacak.

"Bu araştırmanın ortaya koyduğu, flaşların sanat eserlerine büyük zarar verdiği endişesinin ne derece akıldışı olduğudur," diyor Saunders. Öyle ki kendisi galerilerde çekim yapmasına izin verilen profesyonel fotoğrafçılara stüdyo tipi ışıklar yerine flaş kullanmalarını salık veriyor. Kullandıkları tungsten ve halojen ışıklar, çok daha uzun süre açık kaldıkları için daha fazla etkinmeye yol açıyor.

Bu durumda resimlere zarar verdiği savıyla flaş kullanımını yasaklamayı gerektiren bir neden yok ortada. Belki de tek sorun, sürekli patlayan flaşların gezmekte olan diğer ziyaretçileri rahatsız edecek olması.

Avirook Sen

New Scientist, 25 Mart 1995

Ceviriler: Kuyas Örs